

Πέρσα Κουμούτση: "Απαιτείται χρόνος για να ωριμάσουν μέσα μας καινούριες ιδέες"

Συνέντευξη

στην Πωλίνα Γουρδέα

gourdeakoumoutsi.jpg

Με αφορμή το τελευταίο μυθιστόρημα της Πέρσας Κουμούτση Στους δρόμους του Καΐρου – Περίπατος με τον Ναγκίμπ Μαχφούζ, από τις εκδόσεις Ψυχογιός, τη συνάντησα και μιλήσαμε για την αλληλεπίδραση των πολιτισμών, τη φιλοσοφία του μεγάλου στοχαστή, αλλά και για τη συγγραφή του συγκεκριμένου βιβλίου που είναι βασισμένο σε αληθινή ιστορία.

Διαβάζοντας το τελευταίο σας βιβλίο αναρωτιέται κανείς κατά πόσο αποτελεί για σας ένα καταστάλαγμα ψυχής, αλλά και καταγραφή εμπειρίας ζωής η συνάντηση με τον Μαχφούζ;

Το βιβλίο γράφτηκε ακριβώς για να καταγράψει τις δυο αυτές παραμέτρους. Στη μορφή ενός διαλόγου με τον ίδιο τον Μαχφούζ και το έργο του. Ουσιαστικά επιστρέφω στα πρώιμα και νεανικά μου βιώματα και στις πρώτες συναντήσεις μου μαζί του, που υπήρξαν καθοριστικής σημασίας - καταλυτικές - στην διαμόρφωση της προσωπικότητας, των επιλογών αλλά και της μετέπειτα πορείας μου. Στο βιβλίο συναιρούνται δυο κόσμοι, ο δικός του και ο δικός μου, που ανεξάρτητα από τις χρονικές ή άλλες διαφορές, έχουν

ενωθεί με μυστικές - εσωτερικές γέφυρες. Αυτές τις γέφυρες ήθελα να φέρω στην επιφάνεια, να τις αναδείξω.

Το βιβλίο σας είναι δομημένο σε τρία επίπεδα, το αυτοβιογραφικό, το ιστορικό και το φιλοσοφικό. Αυτή η πρωτότυπη δομή ήρθε αυθόρμητα μέσα από τη διαδικασία της γραφής ή ήταν εξαρχής στο μυαλό σας;

Όχι, όταν ξεκίνησα να το γράφω, δεν είχα κατά νου τίποτα από όλα αυτά. Μόνο μια αναντίρρητη επιθυμία, να εξωτερικεύσω συλλογισμούς και σκέψεις πάνω στο έργο του, κυρίως το φιλοσοφικό του υπόβαθρο και την τεράστια επιρροή του σε μένα την ίδια. Προέκυψαν έπειτα τα τρία επίπεδα που αναφέρεις, ενώ το έγγραφα και αυτό έγινε μ' έναν εντελώς φυσικό τρόπο, σαν να το είχα σχεδιάσει εξ' αρχής.

Ο Ναγκίμπ Μαχφούζ σημάδεψε τη φιλοσοφία ολόκληρου του Ανατολικού κόσμου και επηρέασε τον Δυτικό. Θέλετε να μας πείτε για αυτές τις επιρροές;

Ο Ναγκίμπ Μαχφούζ, όπως αναφέρω και στο βιβλίο, υπήρξε ανατόμος της ανθρώπινης ψυχής, του υπαρξιακού δράματος του ανθρώπου. Με το έργο του μάλιστα κατάφερε να εισάγει στην καρδιά του δυτικού αναγνώστη την ονειρική μαγεία της Ανατολής, στην πιο έξοχη εκδοχή και σύνθεσή της, αλλά την ίδια στιγμή να εδραιώσει στη συνείδησή του, ως αναπότρεπτη διαπίστωση, ότι παντού ο άνθρωπος έχει την ίδια μοίρα, ότι παντού είναι ένα φτηνό παιχνίδι της ζωής, όπως αναφέρει ο ίδιος στα γραπτά του, ενώ η ζωή του η ίδια είναι μια παραμυθία από εκείνες που εξιστορεί με απaráμιλλη τέχνη στα βιβλία του. Καμία πτυχή της ανθρώπινης φύσης δεν απουσιάζει από το αριστουργηματικό αυτό, φιλοσοφικό όσο και στοχαστικό έργο. Εισχωρεί στη βαθύτερη ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης, του ίδιου του ανθρώπου, για να ξεγυμνώσει τα πάθη, τις αδυναμίες του, να τον εκθέσει και να τον φέρει αντιμέτωπο με τον ίδιο του τον εαυτό και τις ανεπάρκειές του. Ο ίδιος αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα συμβολικά και πολιτισμικά κεφάλαια ολόκληρου του Αραβικού κόσμου και όπως κάθε παγκόσμιος συγγραφέας, δεν περιορίστηκε σε αυτόν. Το έργο του μεταφράστηκε και μελετήθηκε παντού, ακόμα και σε χώρες με τεράστια λογοτεχνική παράδοση, κι αυτό από μόνο του αποδεικνύει ότι η επιρροή του στον κόσμο, πέρα από την Ανατολή, είναι πολύ σημαντική.

Έχετε μεταφράσει πλήθος βιβλίων του Μαχφούζ. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το βασικό χαρακτηριστικό του ως συγγραφέα και στοχαστή;

Η επινόηση μιας ιδιόζουσας γλώσσας με διττή, αν όχι πολλαπλή λειτουργία. Μια γλώσσα υποβλητική, που άλλοτε συμπυκνωμένα και απλά, κι άλλοτε ποιητικά και ανάγλυφα, καθρεφτίζει όλα τα συναισθήματα, τη φιλοσοφία, τις σκέψεις του, κι όχι μόνο αυτές τις φανερές, αλλά και τις άλλες που δεν διαφαίνονται σε πρώτο επίπεδο, αλλά σε μια δεύτερη, πιο προσεκτική ανάγνωση. Η Αραβική γλώσσα είναι κατεξοχήν συμβολική, η κάθε λέξη έχει υπόγεια και πρόδηλη σημασία και λειτουργία. Σε αυτό το σημείο έγκειται η σημαντικότερη πρόκληση για τον μεταφραστή, να βρει τις αντίστοιχες λέξεις που να αποδίδουν όλα αυτά τα νοήματα, τα κρυφά και τα υπαινισσόμενα, να αναδείξει το γλωσσικό ιδίωμα του συγγραφέα που λέει πολλά και εννοεί, υποδόρια, άλλα τόσα. Ενώ το βασικότερο χαρακτηριστικό του ως στοχαστή είναι η αναβίωση του παλιού ανατολίτικου μύθου. Χρησιμοποιώντας τον μύθο και την αλληγορία μεταφέρει τις μεγαλύτερες αλήθειες για το δίπολο ζωή-θάνατος. Θα μπορούσα να πω ότι τα καθυποτάσσει μοναδικά για να αναδείξει τα βαθύτερα νοήματα που αφορούν τον άνθρωπο και την εξέλιξή του, το δράμα της θνητότητάς του, αλλά και τις ευλογίες του στη ζωή που ο ίδιος πολύ συχνά παραγνωρίζει. Και όπως ανέφερα, το πετυχαίνει, όχι με μεγαλοστομίες, ούτε με περίπλοκες διατυπώσεις, αλλά συχνά με έναν λόγο αφοπλιστικά απλό και δυνατό, ιδίως όταν ανατέμνει το πορτρέτο του ανθρώπου που πασχίζει να αντιπαρατεθεί με τις αδυναμίες του.

Είστε πλέον μία από τις πιο γνωστές Ελληνίδες μεταφράστριες και συγγραφέας. Ποιο το κόστος και ποια η χαρά αυτής της αναγνώρισης;

Το κόστος είναι μηδαμινό μπροστά στη χαρά, όχι της αναγνώρισης, αλλά της αίσθησης ότι σε ένα μεγάλο βαθμό εκπλήρωσα το στόχο μου, τον αρχικό μου σκοπό: να παρουσιάσω τον Μαχφούζ στο ελληνικό κοινό, όπως τον αντιλαμβάνομαι εγώ. Μελετητές του έργου του στην Αίγυπτο και θεωρητικοί της λογοτεχνίας συναινούν ότι ο τρόπος που τον αντιλήφθηκα είναι ο πιο κοντινός σε αυτό που είναι ή αν θέλετε, έγραφε ο ίδιος. Έτσι τώρα, μπορώ απλώς να απολαμβάνω τους καρπούς της εργασίας μου. Μετά από 20 συναπτά έτη σκληρής και ακατάπαυστης εργασίας, μπορώ επιτέλους να το επικαλεστώ και να το πω χωρίς καμία συστολή.

Πολλοί συνάδελφοί σας συγγραφείς εκδίδουν βιβλία μέσα σε τακτά χρονικά διαστήματα. Πώς το σχολιάζετε αυτό;

Ο καθένας κάνει τις επιλογές του. Ο καθένας από εμάς επιλέγει το δρόμο του. Προσωπικά μου φαίνεται αδιανόητο να γράφω σε τακτά χρονικά διαστήματα και τούτο διότι απαιτείται χρόνος ώσπου να ωριμάσουν ή να κατασταλάξουν μέσα μας καινούριες ιδέες.

Ασχολείστε και με την ποίηση. Μεταφράζετε, αλλά και γράφετε ποιήματα. Πείτε μας πόσο διαφέρει η πεζογραφία από την ποίηση, αλλά και πόσο διαφορετική είναι κάθε φορά η εκάστοτε διεργασία;

Ένα στιγμιαίο ερέθισμα είναι ικανό να «σπρώξει» κάποιον να καταγράψει τις πρώτες σκέψεις του στο χαρτί, ώστε να τις επεξεργαστεί έπειτα με ησυχία και μεγαλύτερη νηφαλιότητα. Το ερέθισμα, όμως, δεν είναι αρκετό στην πεζογραφία. Χρειάζεται χρόνος ώσπου να το επεξεργαστείς, να το δουλέψεις εσωτερικά για να μπορέσεις να το αναπτύξεις σε ένα αφήγημα. Έπειτα ο όγκος της δουλειάς που απαιτείται σε ένα πεζογραφικό έργο δεν συγκρίνεται με τον στίχο, όσο περίτεχνος κι αν είναι αυτός - και ξέρω ότι εδώ οι ποιητές ενδεχομένως να μου θυμώσουν. Αλλά το βέβαιο είναι ότι και στις ποιητικές συλλογές και στο μυθιστόρημα υπάρχει η ανάγκη έκφρασης της προσωπικής ή συλλογικής εμπειρίας, ανάγκη για την προσωπική μας διερεύνηση που αφορά κρίσιμα ζητήματα ζωής. Επίσης και στα δυο απαιτείται η αναζήτηση της «γλώσσας», εκείνης που θα μεταφέρει αυτές τις σκέψεις στον αναγνώστη, ο ειδικός εκείνος λόγος που αναπτύσσεται κάθε φορά μέσα από το λογοτεχνικό έργο, είτε αυτό λέγεται ποίηση είτε οτιδήποτε άλλο. Άλλωστε όπως έλεγε και ο ίδιος ο Μαχφούζ, η λογοτεχνία που δεν ανυψώνεται στο επίπεδο της ποίησης - είτε υπό τη μορφή του έμμετρου λόγου είτε του πεζού - δεν πρέπει να ονομάζεται λογοτεχνία.

Ο χώρος του βιβλίου, μέσα στον οποίο κινείστε, έχει μερίδιο ευθύνης για την κρίση των αξιών που βιώνουμε; Ποιος ο ρόλος του πνευματικού κόσμου;

Τεράστιο μερίδιο έχει, αλλά θα μου επιτρέψετε να μην το σχολιάσω παραπέρα.

Στους νέους ανθρώπους που γράφουν, τι θα θέλατε να πείτε μέσα από την προσωπική σας εμπειρία;

Να είναι σεμνοί, ταπεινοί και να μην βιάζονται. Να συνειδητοποιήσουν ότι η αναγνώριση της ανεπάρκειάς τους, λόγω της απειρίας ή του νεαρού της ηλικίας, είναι προσόν, όχι αδυναμία. Μαρτυρεί την ωριμότητα της σκέψης τους, τη συγκρότηση της προσωπικότητάς τους. Οι αιθεροβάμονες νέοι με τρομάζουν. Η βιωμένη εμπειρία, ο πόνος και η «θήτευσή» τους, όπως και η μαθητεία τους, στην ίδια τη ζωή, είναι αυτά που θα τους βοηθήσουν να πάνε παραπέρα. Επίσης, μεγίστης σημασίας είναι η ανάγνωση σημαντικών εκφραστών όχι

μόνο της εγχώριας, αλλά και της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Όλοι πρέπει να μαθαίνουμε από τους προγενέστερους δασκάλους μας. Χωρίς αυτή τη γνώση, παραμένουμε έγκλειστοι της μετριότητας και της φιλαυτίας μας.

Ποιος είναι ο μεγαλύτερος φόβος σας;

Η απώλεια σε οποιαδήποτε μορφή.

Πείτε μας έναν στίχο που θυμάστε πάντα και κουβαλάτε στην καρδιά σας.

Σαν έτοιμος από καιρό, σα θαρραλέος, / αποχαιρέτα την, την Αλεξάνδρεια που φεύγει. Κ.Π. Καβάφης